

Eksamen

SOSANT1000_1

Innføring i sosialantropologi

Høst 2020

Kadidatnr: 11

Antall ord: 2984

Oppg. 2

Vis hvordan antropologien kan bidra til å forstå klimaendringer. Bruk etnografiske eksempler.

Årsakssammenheng i klimaendring

Når vi sier klimaendring, tenker vi krise. Vi ser for oss en mørklagt verden, en dystopisk, kald, mørk situasjon, hvor vi mennesker kjemper for å overleve, og en etter en går vi en tragisk fremtid i møte. Det høres ut som en sci-fi film regissert av Ridley Scott, sant? Noe vi ser på, gremmer oss over, men tar som skremmende underholdning. Fordi det er langt, langt borte fra vår realitet. Likevel forstår vi i "vår" del av verden hva dette dreier seg om. Vi får tall og grafer og politisk informasjon og nye bestemmelser om at vi må ta tak og gjøre slik og slik i vårt dagligliv for at klimakrisen skal endres. Kanskje ser vi ikke den enorme virkeligheten, men vi forstår til en viss grad hva som står på spill. Denne måten å forholde seg til og måten informasjonen kommer frem til oss, er tilpasset vårt syn og bilde av verden. En slags dialekt av informasjon som passer vårt epistemologiske og ontologiske bilde. Ridley Scott og lovbestemmelser er én måte å forstå verden på, én dialekt. Vi lever i en verden full av slike dialekter og måter å lese naturen på. Kommer du med et sett regler og lovverk for hvordan en mongolsk nomade skal leve sitt liv, og viser han denne dystopiske sci-fi filmen, er sannsynligheten liten for at han forstår betydningen og omfanget og føyer seg etter lovverket. Verden er full av ulike persepsjoner og ideer om hva som foregår rundt oss, og vi behøver å forstå for å kunne samarbeide, respektere og leve sammen.

Gjennom denne oppgaven ønsker jeg å sette lys på årsakssammenhenger. Hvordan antropologien bidrar til å se og forstå disse og hvorfor de er livsnødvendig å se i lyset av temaet klimaendring. For å forstå hvorfor og hva en liten endring i et lite samfunn kan gjøre for stor forskjell, både lokalt og globalt. Til slutt tror jeg ikke det er noe i veien for å stille seg noe systemkritisk til tematikken i pensums artiklene jeg viser til. De er i største grad hermeneutiske (Meade), men som jeg skal vise, er det en årsakssammenheng og et mulig paradoks hengende over globaliseringen og måten vi bedriver miljøpolitikk, og jeg tror ikke vi kan ha vondt av å tenke på situasjonen beskrevet i disse antropologiske tekstene med et snev av systemkritikk til kapitalismens verdensorden.

Ytre og indre natur

Når vi snakker om klimaendring snakker vi ikke bare om det som skjer i naturen og hvordan naturen endrer sin fysikk. I antropologien benytter vi oss av to begreper om naturen: den ytre og den indre naturen. Når vi ser på klimaendring og forståelse ovenfor handling, kan vi se hvorfor det er viktig å dele opp i disse to. Det hjelper oss til å se økosystemet og

menneskenaturen hver for seg, og også å forstå hva kultur har for rolle, som en bearbeidelse av det naturlige (Eriksen, 2019, s. 54). Der det muligens oppstår misforståelser og på grunnlag av hva, ligger ikke i det som er konstant, men i bearbeidelsen – altså tolkning av råstoffet (naturen). Dette hjelper oss til å se hvordan vi som mennesker forholder oss til de endringene som skjer, hvordan vi tilpasser oss, men også i skillelinjene se hva som skjer når noen påroper seg makt og rett til å bestemme over andre. Vi kan ikke bare forstå klimaendringer som en endring i temperatur og derav smelting av isbreer – det målbare som matematiske og fysiske verktøy i vitenskapen allerede har klart å bidra med å se. Vi må studere endringene i sammenheng med hva vi gjør og hva det gjør med oss, som et verktøy for at vi også skal klare å endre våre handlingsmønstre til gode for naturen og til gode for oss selv. To ting er sikkert: klimaendringene skjer og det er essensielt at vi gjør noe med det.

Som beboer på planeten Tellus er vi alle en del av naturen. Vi lever med og i den. Problemet oppstår her: naturen oppfattes ulikt. For noen er den ekstern, mens for andre en mer mekanisk del av livsverden (Eriksen, 2019). Men naturen er et sentralt element til folks identitet uansett hvor vi befinner oss. Samtidig som vi forholder oss til naturen på individuelt nivå, må vi også forholde oss til det kollektivt og "de andres" syn og måter å leve i den. I noen samfunn lever man i ett med og ofrer til fjellene som snakker tilbake til en og "gir" én vann (Stensrud, 2016), mens for andre er den kristne tradisjon om verdensbildet som hierarkisk – mennesket i sentrum og mennesket på toppen – som regjerer over naturen og "eier" den. I vår kapitalistiske verden er også naturressurser i mange samfunn blitt gjort om til handelsvarer, slik som med vannet i Andesfjellene (Stensrud, 2016). Hva gjør dette med måten vi behandler naturen på? Hvordan klarer disse to dikotomiene av verdensbildet å kommunisere? Hvordan skal vi forstå forholdet mellom samfunn og natur på overordnet basis, når troen på hva naturen er, er så fundamentalt ulikt? Klimaendringene vi står ovenfor vil ha en innvirkning på hvordan liv leves i fremtiden, og dette krever en handling. Vi er tvunget opp i et hjørne hvor vi er nødt til å reagere og handle, og det bør vi helst gjøre sammen, da vi deler og lever på samme planet. Både for handlekraftens skyld, men ikke minst i solidaritet og respekt ut ifra andre menneskers kultur, verdenssyn og menneskeverd.

Dialektisk forståelse

Det finnes ulike nivåer å forstå klimaendringer på: 1. På det store fysiske- og matematisk vitenskapelige nivået, hvor vi ser den store helheten. 2. På det lokale nivået, der vi ser de direkte fysiske endringene og hvordan vi må tilpasse oss. Klarer vi å forstå helheten på det

store universelle nivået, eller blir det så stort at det hele føles ut som en Ridley Scott film igjen? På det små, kjente og lokale får man en mer konkret forståelse for hvordan naturen er i endring, og ikke minst hva det gjør med oss som mennesker og måten vi lever på direkte.

Metoden å studere etnografisk, og deltakende observasjon, hjelper oss til å se ting med emisk og etisk perspektiv og gi oss et innsidesyn, slik at vi står i en posisjon til å tolke de dialektene av verden, som samfunn og kulturer er. Det er ikke alt vi får øye på gjennom det fysiske, men mye kommer frem gjennom det blotte øyet og forståelse på "deres" premisser.

Hvordan samfunnet og naturen er inkorporerte deler av hverandre hos Gimi-ene på Papua New Guinea, blir ikke tydelig om du ikke vet hva slags verdensbilde de har. Gimi-ene sitt liv er animert av livene levd i fortiden, og de blir en del av naturen og sirkelen ved å jakte og spise de organismene som inneholder forfedrenes "auna" (sjel) (West, 2016, s. 129). "A transactional being in the world" (West, 2016, s. 98). Når miljøorganisasjoner tar skrittet inn i Gimi-enes samfunn og pålegger lovverk gjennom et konserveringsprosjekt for å opprettholde det biologiske mangfoldet – fordi de mener Gimi ikke selv forstår verdien av de svært sjeldne pungdyrene og dets mangfoldige verdi for økosystemet (videre miljø og klima) – ser vi ved hjelp av antropologisk forskning hvorfor det stopper her og lovverket ikke trer i kraft.

Ideen om å sette mennesker, planter og dyr inn i et slags hierarkisk system og evaluere verdi, er helt absurd for Gimi. Selv om konserveringen i utgangspunkt var ment som en god gjerning, ser vi hvorfor den ikke oppfattes slik og heller ikke mulig å gjennomføre.

Årsakssammenhengen tydeliggjøres for en som kjenner Gimi-enes kultur, men uten å kjenne den, kommer man heller ikke langt med å gjennomføre. Det er to ulike dialekter å tolke verden på og kan ikke forstås bare ved å skrive under på en avtale på et stykke papir. Her kreves innsidesyn og kulturel relativistisk tenkning.

Videre er det viktig å se verdien i denne kunnskapen og forståelseevnen for hverandre, og dra nytte av at den går begge veier. En ting er at de vestlige ønsker å konservere det økologiske mangfoldet til fordel for planeten, som i seg selv er en god handling, men uten å forstå Gimi sitt verdisyn på dyret, gjør de muligens ikke planeten noen gode likevel. Den kunnskapen og metoden Gimi faktisk sitter med, kan allerede være til det bedre for klima og måten å leve liv på jorden. Hvorfor sette restriksjoner på en metode vesten heller bør ta med seg? Antropologi handler om å lære om andre, noe muligens både miljøorganisasjoner, politikk og kapitalismen kan ha god bruk av og bør ta hensyn til. Det er stadig en kamp om relevans innen klima- og miljøpolitikk, men de små tingene og stedene er der det får mest utslagsgivende konsekvens og muligens også de man bør sette i sentrum av relevansen.

Antropologien setter seg selv utenfor, ingen baktanke eller agenda annet enn å lære om hva som er, for å forstå. Organisasjoner, politikk og handel har en annen agenda, og de skal ha det, men antropologien som mellomledd vil kunne hjelpe begge sider på vei til å forstå og produsere noe godt.

Frarøvelse av identitet

“Resilience” skriver Nuttal om (Nuttal, 2009) når han beskriver miljøendring og situasjonen på Grønland. Motstandsdyktighet – hvordan inuittene retter seg etter, endrer produksjon og levemåte i takt med endringene i naturen. Er det noe vi mennesker er og har basert hele vår eksistens på, så er det nettopp det at vi er tilpasningsdyktige. Vi endrer handlingsmønster etter hva naturen tilbyr og hva som gagnar oss – kulturen er blitt formet etter den ytre naturen. Dette er inuittene på Grønland et godt eksempel på (Nuttal, 2009). De baserer hele sin tilværelse med og i naturen og forstår naturen som noe som er i forandring. I inuittenes tilfelle er setningen “becoming rather than changing” (Nuttal, 2009, s. 298) en måte å forstå klimaendringene på. Forandringer i klima på Grønland, gjør at inuittenes jakt-livsstil er truet. Likevel åpner det seg en ny mulighet i form av at jorden blir mer næringsrik som virkning av mindre frost og mer vann. De skifter “produksjons-base” og lever etter naturen. Selv om klimaendringene på Grønland er svært fysisk tilstede og gjør endringer i måten mennesker lever der, er det ikke dette som frarøver dem deres land og autonomi. Det er en annen årsakssammenheng til grunn her. Den mer næringsrike jorden åpner opp en økonomisk mulighet som skaffer Grønland større uavhengighet fra Danmark. Med mer autonomi til Grønlandsbefolkning, har de mulighet til å gjøre de endringer de har hatt ønske om; å innskrenke jakt- og fiskemulighetene til fordel for et mer moderne samfunn. Grønland ønsker å basere seg mer i olje- og gass industrien og andre utviklingsprosjekter, og gå bort fra “utdaterte levemåter” til fordel for økt handel og etterspørsel. (Nuttal, 2009, s. 307). Dette setter en stopper for mangfoldet av liv levd på Grønland og inuittene settes i en kritisk posisjon, da deres livsstil og identitet ligger i naturen. De frarøves sin identitet på bekostning av ønsket om økt økonomisk akkumulering. En årsakssammenheng man kanskje ikke venter å se ut av klimaendringer. Dette understreker at klimaforandring blir sett på og forstått på ulike måter og ikke minst den dialektiske forståelsen av hva natur er.

Frarøvelsen som skjer spiller en stor rolle på inuittenes forståelse av seg selv og deres livseksistens. Det samme gjelder for Gimi-ene i New Guinea som holder rettighetene til seg selv og miljøet ved den vekslende overføringen av sjel mellom levende organismer (West,

2016). Hvem er de om de ikke får jakte og drive åndelig overføring? Her blir det tydelig hva uforståenhet og påtrenging i ukjente rom gjør og hva frarøvelse forårsaker. Det dreier seg ikke lengre bare om miljø og bevaring av naturen, men om frarøvelse av et folks identitet og virkelighetsforståelse. Som med Inuittene så vel som med Gimi-folket: klimaendringene og dets årsakssammenheng fører dermed til et ontologisk og epistemologisk spørsmål, så vel som en trussel til en kulturs overlevelse og menneskerettigheter (Nuttal, 2009). Hadde vi ikke studert dette antropologisk ved god hjelp av emisk og etisk perspektiv og kulturel relativisme, hadde ikke årsakssammenhengen blitt tydeliggjort.

Akkumulering, kapitalisme og paradoks

På samme måte som både inuittene og gimi-ene blir frarøvet sin identitet gjennom sin relasjon til naturen, står samene ovenfor noe av det samme (Ween og Lien, 2012). Samene blir frarøvet sine områder eller "Meahcci" ut ifra en ulineær forståelse av hva natur er og hvordan den har verdi. Deres liv levd i utmarken får en stopper når de ikke lenger får lov å ferdes fritt, jakte og fiske på de områdene miljødepartementet ønsker beskytte som villmark. Dette gjøres til fordel for fremtidig miljøvern og økonomi, "sustainable uses of nature" (Ween og Lien, 2012). Frarøvelsen av naturen får derimot årsaks konsekvenser for langt mer enn den fysiske forandringen i seg selv. Samene lever sitt liv i naturen, deres eksistens og verdier er basert på omgivelsene. Den betyr så mye mer enn "friluftsliv" og det romantiserte bildet av å være i naturen. (Ween og Lien, 2012, s. 105). Samene har også "resilience" (Nuttal, 2009) og tilpasser seg etter det de må, men gagnar det miljøet at enda fler tar del i markedsøkonomien? Utgangspunktet for konserveringen av villmarken var fremtidig naturverdi og besparing av utmark. For klima, ja, men på andre siden kan dette ligne en gentrifiseringsprosess, der akkumulering av land for å bevare mulighet for turister som ønsker "friluft" er en vinn vinn situasjon for kapitalismen og markedsøkonomien. Og hva er turisme? Fly, forurensning, dårlig klima. Så istedenfor å se og lære av verdien samene har til natur, regner de jakt og fiske som skade på naturressurser (en vare) og pålegger restriksjoner for fiske og inkluderer heller samene inn i det samme oppdrettslaks-markedet som muligens igjen skader villmarken de i utgangspunktet ønsket bevare. Desto fler som tar del av markedsøkonomien, desto større etterspørsel og press på naturressursene. Her ser vi en omvendt virkning av relasjonen ytre/indre natur og kultur, hvor det kulturelle synes å forårsake en transformasjon av den ytre og indre naturen (Eriksen, 2019, s. 54).

Antropologien er en vitenskap og et middel til å forstå. Å se, lære og analysere. Ta med seg kunnskap videre og benytte den på best mulig måte, med så godt det lar seg gjøre – alles gode i sikte. Bidraget antropologien kan komme med til å forstå klimaendringer, er å studere det små for å kunne se årsakssammenhengene verden inneholder og effekten av utfallet før skaden er gjort. Den største verdien antropologi har, tror jeg ligger i det faktum at det ikke er en baktanke eller formål som styrer hvordan vi observerer verden og dens mange sider. Det interessante med å se på alle disse ulike tekstene, vidstrakt fra Grønland til Papua New Guinea, er at det ser ut til at veldig mye av handlingsforløpet ender i det samme: en potensielt tilbakevirkende effekt. Selv om handlingen kommer fra organisasjoner med god vilje, har det en tendens til å få det motsatte utfallet. I hver av situasjonene er det et ønske om å konservere og ta vare på naturressursene til fordel for fremtiden, men dikotomien av hvordan vi ser på natur, gjør utfallet spent og lite produktivt og dette grunner i at man ikke ser helheten. Enten det gjelder samene, som til slutt vil ende som en forbruker av den selvskadelige oppdrettslaksen eller Gimi-ene og Inuittene som blir offer for egen turistforurensning. Selv om hensikten var klimabesparing, virker konsekvensen selvmotsigende når paradokset snur.

Konklusjon

Gjennom å studere klimaendring etnografisk, ser det ut til at det er et slags mønster av konsekvenser som kommer frem gjennom diverse årsakssammenhenger. Det er dette vi behøver antropologien for å se. Det starter i vår epistemologi og forståelse av hva natur er, og gjennom reaktoren "naturen vår er truet, vi må gjøre noe", konfronteres våre ulike betraktninger av den, så vel som de kulturelle og politiske dimensjonene. Og vi må se til alle disse for å finne årsakssammenhengene.

Paradokset i det hele er vår tilpasningsdyktighet og utvikling, som på et tidspunkt har resultert i konseptet globalisering og som har gjort problematikken, men også mulighetene, større. Vi kan ikke lengre bare kategorisere noe som "hjemme" og "borte". Globalisering har gjort at vi ser hverandre i mye større grad enn før og dikotomiene vi innehar konfronterer hverandre og tvinger oss til å sammenligne oss. Som Paige West forteller i boken sin; Kabe (en av Gimi-folket) visste ikke at han var fattig før han ble fortalt det av konserverings økologen (West, 2016, s. 132). Globaliseringens virkning av å se og bli sett, gjør noe med vårt bilde av vår egen verden. New Guinea er ikke lengre et like isolert og fremmed land som det en gang var, og dette gjør noe med den yngre generasjonen. Det er ikke nok for dem å "bare være Gimi" lengre, de ønsker "noe mer" (West, 2016, s. 134). På den ene siden er globalisering mulighetsskapende. Den har skapt en arena for å se hverandre, muligheter til å forstå og lære,

hvilket er grobunnen for antropologien. Og for klimaendringene, skaper dette en mulighet og en plattform for kommunikasjon og samarbeid. Men på den andre siden er globaliseringen også inngangsportalen til klimaendringene. I et ønske om "noe mere", lykke og eudaimonia, har vi skapt et evig jag etter dette "mere", som har gjort at vår arena for eudaimonia – jorden – ikke er motstandsdyktig lengre. Hva betyr dette "mere" i en verden hvor vi ikke engang eksisterer? Verden er ikke selvregulerende, det har globaliseringen bevist. Likevel er det kanskje essensielt at vi gjør sammenligningen? Som nevnt tusen ganger; vi er ulike. Kanskje er det best at vi ikke sitter på hver vår grein, og ser på at den andre sager ned den han sitter på? Vi blir ikke mindre ulike av å ignorere hverandre. Ikke blir vi smartere eller rikere på naturressurser heller. Overkjører vi andre med vår egen måte å gjøre ting på – uten å sammenligne, bare ignorere forskjellene – ender det i krig og vi brenner ned jordkloden før solen får mulighet til å gjøre det.

LITTERATURLISTE

- Eriksen, Thomas Hylland. 2019. *Små Steder – Store Spørsmål: Innføring i Sosialantropologi*. (3. utg). Universitetsforlaget.
- Stensrud, Astrid. 2016. Climate Change, Water Practices and Relational Worlds in the Andes. *Ethnos*. (s 75-98). Routledge.
- West, Paige. 2016. *Dispossession and the Environment: Rhetoric and Inequality in Papua New Guinea*. Columbia University Press.
- Nuttal, Mark. 2009. Living in a World of Movement: Human Resilience to Environmental Instability in Greenland. *Anthropology and Climate Change*. (s. 292-311). West Coast Press.
- Ween, Gro B. og Marianne E. Lien. 2012. Decolonialization in the Arctic? Nature Practices and Land Rights in the Norwegian High North. *Journal of Rural and Community Development*. (s. 93-109).